

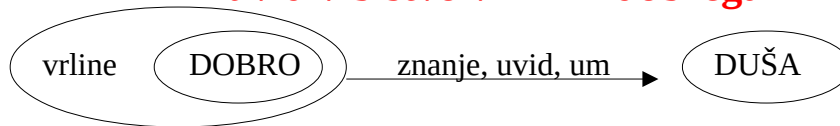
SOKRAT

O Sokratu:

- utemeljitelj filozofske etike,
- ni pisal, vire imamo od njegovega učenca Platona.
- obsodili so ga na smrt.

Središče njegove filozofije:

uvid v bistvo vrlin in dobrega

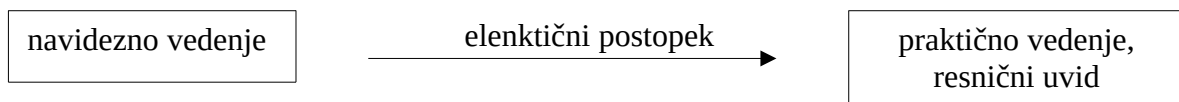

DOBRO je posebna areté (sposobnost) človeške duše; njo spoznati in doseči je najbolj bistvena od vseh nalog.

ELENKTIČNI POSTOPEK:

(kako Sokrat navidezno vedenje osebe spremeni v praktično vedenje)

1. postavlja mu **vprašanja**, s katerimi preizkusi njegov um (logos),
2. navidezno vedenje ne vzdrži preizkušnje z **logosom**,
3. sprašuje, dokler osebi ne uvidi, da **ne ve**,
4. s tem pride do **točke preobrata** – brezizhodnosti (aporija),
5. v pogovoru na temelju skupne umnosti oseba pride do resničnega uvida – **praktičnega vedenja**.

Praktično vedenje ima za vsebino spoznanje dobrega in zla, ki ga zagotavlja kritično samopreizkušanje.

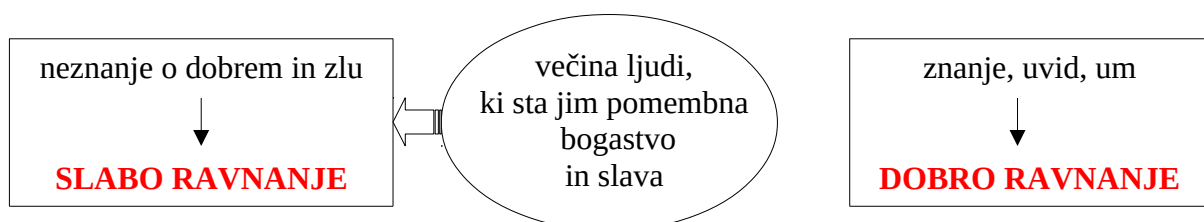
Sokrat je zaupal v **logos**, edino ta lahko v umnem pogovoru na dan spravi resnični uvid.

Aristotel pravi, da je imel Sokrat **2 postopka**:

1. utemeljevanje s pomočjo izpeljevanja iz izkušnje (vprašani zna odgovoriti le s primeri)
2. oblikovanje splošnih pojmov (vprašani zna določiti bistvo).

Filozofski uvid v bistvo vrlin Sokratu pomeni **skrb za dušo**. Za dušo je značilno:

- iz nje izvira dobrobit vsega človeka, srečnost,
- skrbi za nas in mi jo moramo oskrbeti,
- izpolnjuje njene vrline, če vladata uvid in um,
- zapade slabemu, če prevlada nevednost.

Sokrat razumel svojo filozofijo ko majevtiko. **Majevtika** osebi **ni dana od zunaj**, ampak ji je **le pomočnik** pri uvidu in samospoznanju.

Po Sokratu sta se oblikovali dve nasprotujoči si filozofski smeri:

- **Kirenaiki** (zagovarjajo hedonizem),
- **Kiniki** (zaničujejo materialnost; *Diogen, ki je živel v sodu*).

P L A T O N

Duša ima gospostvo nad **telesom**.

neumrljiva   umrljivo

sôma = sema
telo je grob duše

Cilj zemeljskega življenja je **vrnitev duše** v njeno pristanje.
Povezava z njenim izvorom pa je v **vladavini uma**.

Platon Dušo razdeli na **3 dele**:

Dualizem	Deli duše	Kardinalne vrline	
božansko*	um	modrost	pravičnost
zaznavni svet	pogum	hrabrost	
	poželenje	zmernost	

*Božansko = duhovni svet, sveti idej

Pogum in **poželenje** se morata **pokoravati umu**, oz. zaznavni svet se mora pokoravati božanskemu.

Pravičnost dosežemo le, kadar vsi deli duše v pravi meri izpolnjujejo nalogo in dejavnost.

Zaznavni svet ne omogoča nobenega resničnega spoznanja, temveč le negotovo mnenje. Rezultat duhovnega sveta je torej **razvrednotenje telesnega**

Naloge modrega človeka so:

- uiti ječi telesno čutnega v obeh svetovih,
- izpolnjevati pedagoške in politične naloge (prispodoba votline),
- zreti k idejam,
- pomagati drugim obvladati vzpon.
- stremeti po dobrem,

Plačila umnim za opravljanje nalog sta dva:

- v življenju po smrti – duša stopi v kraljestvo umnega,
- v tem življenju – življenje, ki ga usmerja spoznanje.

Kazen neumnim za neizpolnjevanje nalog:

- duša se po smrti povzpne do idej in mora opravljati **pokoro**.

kraljestvo čistega duhovnega

svet idej, opravljanje pokore

Platon se sicer ne odreka ugodju, vendar pa želi **pravo razmerje** med ugodjem in umno službo dobrega.

ARISTOTEL

DUŠA je razdeljena na 3 dele:

Deli duše	Funkcije	Duša kot celota
vegetativni / rastlinski	hranjenje	najvišja entelehija, oblikovni princip telesa
čutni / živalski	čutenje, gibljivost	
um / človeški	duhovna dejavnost	

DUH je razdeljen na 2 dela:

Deli duha	Predstavlja ga:	Lastnosti
sprejemajoči <i>ali</i> receptivni	snov (potencialnost)	vezan na telo umrljiv
dejavni <i>ali</i> ustvarjajoči	oblika (aktualnost)	ni vezan na telo neumrljiv

Vsako bitje **stremi** k sebi lasnemu dobremu.

Človeško dobro je umu ustrezna dejavnost duše.

V duši najde človek **evdaimonijo** (srečnost) – cilj svojega stremljenja.

VRLINE razdeli na 2 tipa, da bi bolj določil specifično dobro duše.

Tipa vrlin	Kje so	Vrline	
Diaonetične	v čisti dejavnosti uma	presodnost	usmerjajo voljo k dobremu
Etične	dane že vnaprej (prek družbene ureditve)	sredina med skrajnostma , pravičnost, prijateljstvo	

Presodnost – prepoznati sredstva in poti, ki vodijo k dobremu.

Etične vrline – postavljajo cilj vnaprej.

Pravičnost – najbolj odlična vrлина glede na skupnost; porazdeljuje, izravnava.

Prijateljstvo – prehod iz posameznega bitja v skupnost.

EPIKUROŠ

Epikur je **materialist**, in **indeterminist**.

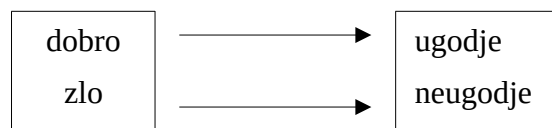
Izhodišči epikurejstva:

- atomistična materialistična filozofija
  - kirenska hedonistična etika
- ⇒ **indeterminizem** (naključnost, ne nujnost ali usoda)

Filozofija narave je indeterministična. Gibanje atomov ni podrejeno naravni nujnosti, ampak se lahko on nje odklanja, kar je moment naključja.

Tudi človek ni podrejen naravni ali nadnaravni nujnosti. Njegovo delovanje je svobodno.

Pojem moralnega življenja je **DOBRO**, ki je tesno povezano z **ugodjem**.

Ugodje je življenjski cilj. Dosežemo ga z odsotnostjo **bolečine** in **nemira**.

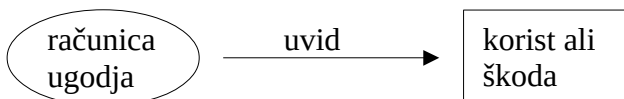
Ugodje je dosegljivo, vendar se ne stopnjuje. Poznamo le še njegove variacije (*mnogotero občutje ugodja*) glede na potrebe.

3 skupine **POTREB** po Epikuru:

- naravne in nujne (*zadovoljimo jih brez težav*),
- naravne in ne nujne,
- nične, ki nastajajo zaradi napačnega mnenja.

Na podlagi **računice ugodja** uvid pretehtava **korist** in **škodo**.

Izogiba se ugodju, ki bi lahko povzročilo večje neugodje. Družba po Epikuru ne dovoljuje popolnega ugodja, zato se političnemu delovanju izogiba.

ATARAKSIJA (pravilno življenje brez nemira) je:

- telesna svoboda od bolečine
- duševna svoboda od nemira in zmešnjave.

Sreča je v užitku.
Ne čutnem, ampak duševnem.

Izpraznitev napačnega mnenja služi odstranitvi strahov, ki ogrožajo ataraksijo.

Očitki krščanskih mislecev:

- težnja k uživaštvu,
- nasprotovanje bogaboječnosti,
- plitvi materializem,
- egoizem, ...

STOA

Zgodovino stoe in njene predstavnike delimo na:

- ✚ **STARO STOO** (utemeljitelj šole Zenon, Kleant, Hrisp)
- ✚ **SREDNJO STOO** (Panaitios, Poseidonios); prenos stoe v Rim
- ✚ **POZNO STOO** (Seneka, Mark Avrelij); obvladovanje življenja

Stoa sama deli filozofijo na **logiko**, **fiziko** in **etiko**.

Bog je ustvarjalna prasila, prvi vzrok vse biti. Božanska sila je naredila popolnoma urejen svet.

USODA je ta trdo določena ureditev, **PREVIDNOST** pa njen trdo določeni cilj.

Nasprotno od epikurejcev stoiki trdijo, da se **nujnosti v svetu ne da ubežati (DETERMINIZEM)**.

SENEKA: »Kdor sam hoče, tega usoda vodi, kdor ne, tega potegne seboj.«

Človekov cilj je, da živi v soglasju (z naravo). Tako dosega **HARMONIJO**, ki vodi k:

- dobremu toku življenja,
- srečnosti.

SREČO dosežemo z **APATIJO**, ko dušnega miru ne motijo **AFEKTI**.

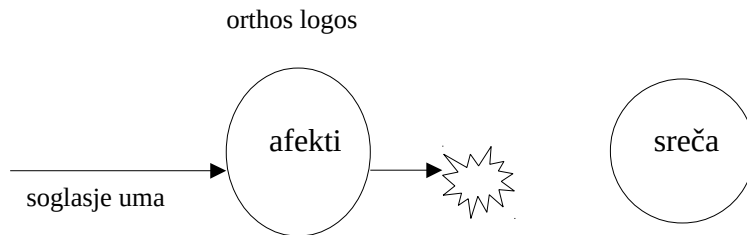
Afekt:

- je pretirani nagon,
- ima napačno vrednost predstave
- po učinkovanju postane strast (*apathos*).
- njegov objekt ni dosegljiv.

4 vrste afektov so: **ugodje**, **neugodje**, **poželenje**, **strah**.

Izognemo se jim lahko z uporabo **pravičnega uma** (*orthos logos*).

Nagon postane afekt šele, ko **um da soglasje** k vrednosti njegovega objekta.

Uvid v resnično vrednost stvari preprečuje stremljenje po napačnem dobrem ali ustvarja odpor do napačnega zla. Zunanje vrednosti nimajo nobene vrednosti za srečnost.

STVARI stojiki delijo na:

• dobre	vrline
• slabe	nasprotje vrlin
• ravnodušne (<i>adiáphora</i>)	druge stvari, ki ničesar ne prispevajo k sreči

RAVNODUŠNE STVARI so lahko:

• popolnoma ravnodušne	npr. št. las na glavi
• prednostne	naravne sposobnosti
• zapostavljene	

DEJANJA delijo na:

• dobra	iz pravilnega uvida
• slaba	iz napačnega uvida
• prikladna	ne izvirajo iz uvida

Za spoznanje sreče je odločilna **VRLINA**. Nahaja se v moralnem uvidu v vrednost stvari. Iz tega izhajajo druge vrline (pravičnost, hrebrost itd.) Vrlina kot spoznanje je učljiva in neizgubljiva.

Med vrlino in njenim nasprotjem ni nič srednjega, ker je mogoče delovati le z uvidom ali brez.

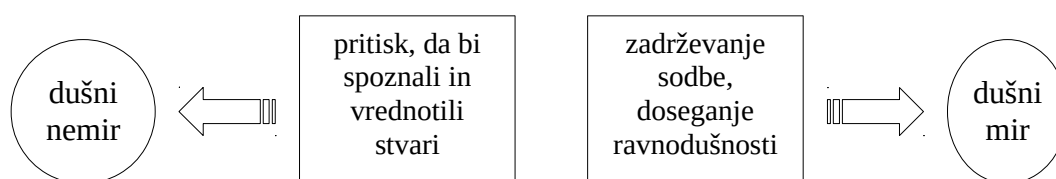
Pravi odnos so stvari in nagonov temelji na **pravem umu**. Dosežena harmonija je **sreča**.

SKEPSA

skepsa – opazovanje

Predstavniki: Piron iz Elde, Sekst Empirik, Arkesilaos, Karneados.

PIRONSKA SKEPSA: zveza med **zadrževanjem sodbe** (epoché) in **dušnim mirom** (atraksía). Dogmatično verovanje v naravno dobro ali zlo spravlja ljudi v zmedo ali strah.

Kako zadrževati sodbe? Z pomočjo **ISOSTHENÍE** – enako močnega nasprotja.

Skeptiki proučujejo **možnosti zoperstavljanja**, da bi dosegli dušni mir. V ta namen Sekst podaja tri sezname **TROPOV** (figur). To so dokazi, da stvari niso spoznatne in so relativne glede okoliščin.

10 TROPOV:

- **sodeči** (odvisno od bitij, v katerih poteka zaznavanje),
- **presojava** (glede na kvantiteto so stvari drugačne, kulture ljudstev so različne),
- **oboje skupaj** (stvari so videti vsakič drugačne).

5 TROPOV: vsaka izjava ima nasprotja, neskončni regres, je relativna, je dogmatična in izhaja iz dialele.

2 TROPA:

- nekaj je spznano iz sebe – dejansko protislovje,
- ali pa iz nečesa drugega – neskončni regres.

Skepsa izraža svoj metodološko utemeljeni dvom z **GESLI**, ki imajo **nedogmatično vrednost**.

Veljavnost gesel je podvržena dvomu – vedno je moč presojati.

Gesla so: »nič bolj«, »morda«, »vse je nedoločeno«...

UTILITARIZEM

JEREMY BENTHAM

Bolečina in **ugodje**:

- uravnavata, vodita človekova dejanja, misli, besede,
- sta človekova merila pravilnega in napačnega,
- povzročata vrsto vzrokov in posledic,
- sta sredstvi, s katerima mora delati zakonodajalec.

Načelo koristnosti je tisto, kar nam:

- svetuje dejanje, ki povečuje srečo človeka,
- odsvetuje dejanje, ki zmanjšuje srečo človeka.

Koristnost je lastnost vsake stvari, ki:

- omogoča korist, ugodje, srečo, dobro,
- onemogoča krivico, bolečino, zlo, nesrečo.

Koristnost nastopi takrat, kadar **krepi srečo bolj, kot jo zmanjšuje**.

sreča skupnosti

sreča posameznika

Oblast in zakoni usklajujejo interese posameznih in splošnih interesov.

Pravilnost načela koristnosti je nemogoče ovreči, ker:

- tisto, s čemer se dokazuje vse drugo, ne more biti dokazano,
- ni človeka, ki se temu načeli še ni podredil,
- ga ljudje na splošno sprejemajo, ne da bi nanj pomislili,
- kdor se proti njemu bojuje, argumente izpeljuje prav iz načela koristnosti,
- dokazi ne potrjujejo, da je načelo napačno, ampak le napačno uporabljeno.

Vrednost ugodja se določa glede na sedem okoliščin:

- 1) jakost (močno ugodje),
- 2) trajanje (dolgo),
- 3) gotovost (gotovo),
- 4) bližino (hitro),
- 5) plodovitost (plodovitno),
- 6) čistost (čisto),
- 7) obseg (št. oseb).

JOHN STUART MILL

Koristnost je načelo največje sreče in je osnova morale.

Sreča je ugodje in odsotnost bolečine.

Mill je hedonist

Bolečina je pomanjkanje ugodja. —————>

Hedonizem je stališče, ki vidi v ugodju in odsotnosti bolečine edino merilo sreče.

John Stuart MILL	Jeremy BENTHAM
poudarja dobro posameznika	poudarja dobro družbe
koristno je nasprotje prijetnemu in okrasnemu	koristnost je tudi to dvoje
koristnost je nekaj, kar nasprotuje ugodju; ločimo telesno in duševno ugodje	koristnost je ugodje brez bolečine
ocenjevanje ugodja je odvisno od količine in od kakovosti	samo od količine
hedonist	proti hedonizmu
človek potrebuje več kot le ugodje, da bi se osrečil	človek nima višjega smotra, kot je ugodje (<i>tako kot velja za živali</i>)
utilitarizem dejanja – laganje je upravičeno, če je vsem koristno	utilitarizem pravil – norma, ki predpisuje laganje, ni koristna
splošna koristnost je edino merilo za moralno presojo	